

УДК 374.7:334.722

 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.29>**Олена Тадеуш** <https://orcid.org/0000-0002-6373-4891>

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Факультету педагогічної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка,

бул. І. Шамо, 18/2, Київ, 02154, Україна

 o.tadeush@kubg.edu.ua

Формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей як вагомий чинник підвищення їх конкурентоспроможності в умовах непередбачуваних змін

Анотація. У статті висвітлено окремі аспекти проблеми формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей, що виступає як вагомий чинник підвищення їх конкурентоспроможності в умовах непередбачуваних змін. Зазначено, що підприємницька компетентність магістрантів педагогічних спеціальностей є складовою професійної компетентності, що визначає рівень їх здатності як педагогів до саморозвитку й самореалізації в умовах невизначеності суспільно-політичних, економічних і культурних змін та виявляється як професійно-вмотивована здатність продукувати ідеї, здійснювати пошук ресурсів і можливостей для вирішення професійних проблем, створювати на основі сформованої системи духовно-моральних орієнтирів та набутих фахових знань і вмінь культурні, соціальні й економічні цінності та реалізувати їх у нових формах і форматах.

Охарактеризовано специфічні ознаки підприємницької діяльності у сфері надання освітніх послуг та визначено основні види економічної діяльності, які можуть здійснювати педагоги.

Наведено результати проведеного дослідження, що засвідчили необхідність формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей.

Автором спрогнозовано, що впровадження в освітній процес професійної підготовки магістрантів педагогічних спеціальностей інноваційних навчальних програм з підприємництва забезпечить: креативне ставлення до професійної самореалізації у нових формах; розвиток здатності створювати соціальні, культурні, економічні цінності; формування системи знань, методів та інноваційних форм презентації власних інноваційних винаходів і продуктів діяльності; формування підприємницького світогляду, підприємницького стилю діяльності, розвиток підприємливості як риси характеру та формування підприємницької компетентності, що значно підвищить їх конкурентоспроможність як фахівців в умовах непередбачуваних змін.

Ключові слова: компетентність, підприємницька компетентність, підприємницька компетентність магістрантів педагогічних спеціальностей, конкурентоспроможність.

© Тадеуш Олена, 2023

Вступ. Ринкова трансформація економіки України в сучасних умовах визначає нові підходи до професіоналізації нового покоління фахівців, які були б здатні відшукати свій шлях до успіху, вирізнялися амбіційністю, підприємливістю, швидкою адаптацією до обставин в умовах невизначеності, розумінням сутності економічних перетворень, розвинутим економічним мисленням, високим рівнем економічної свободи, здатністю до критичного мислення та ризику, що забезпечить їх конкурентоспроможність на ринку праці та успішну самореалізацію протягом всього життя. До основних факторів, що впливають на формування вищезазначених здатностей у процесі професійної підготовки фахівців різних галузей можна віднести: соціальні очікування та реальний вплив підприємців (бізнес-структур) на розвиток суспільства, попит населення на економічні та соціальні знання, потреби фахівців різних галузей реалізувати себе в нових бізнес-формах професійної діяльності, що реалізується через сформованість їх підприємницької компетентності.

Важливість формування підприємницької компетентності сучасних фахівців окреслено у міжнародних Документа: «Ключові компетентності для навчання

упродовж життя (Європейські орієнтири))» (2018), «EntreComp: Рамка підприємницької компетентності» (2016), «GreenComp Європейська рамка компетентностей для сталого розвитку» (2022) та ін.

Нормативно-правовим базисом формування підприємницької компетентності фахівців різних галузей в Україні є: Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (2018), Національна економічна стратегія до 2030 року (2021), проєкт Закону «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» (2023) та ін., де звертається увага на важливість навчання підприємливості як однієї з ключових компетентностей, яка необхідна усім громадянам держави.

Державні правові акти, що визначають місію вищої освіти та відповідність професійної підготовки фахівців різних галузей підприємницькій стратегії її розвитку в ринкових умовах є: Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Стратегія розвитку освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) та ін.

У сучасних дослідженнях репрезентовано наукові пошуки формування підприємницької компетентності як інноваційного елемента компетентнісної парадигми у різних освітніх площинах: розроблення моделі формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій (Земка, 2017); формування фахової компетентності з основ підприємництва у майбутніх учителів технологій (Ляшенко, 2016); формування підприємницької культури бакалаврів з фізичної культури та спорту (Верітов, 2021) та ін.

Дослідники проводять наукові розвідки у різних галузях підготовки фахівців з формування підприємницької компетентності: дизайнерів в умовах приватного вищого навчального закладу (Федоров, 2011); фахівців економічного профілю (Матукова, 2015); менеджерів сфери туризму (Бондар, 2016); фахівців ресторанного господарства у професійно-технічних навчальних закладах (Ткаченко, 2018); вчителів початкової школи (Бортнюк, 2021) та ін. Науковці наголошують, що формування підприємницької компетентності сучасних фахівців виступає як один із

складових елементів інтелектуального потенціалу суспільства, вирішення комплексної соціально-педагогічної проблеми підприємницької підготовки, що розглядається через об'єктивну необхідність суб'єктного розвитку в особистості таких цінностей, як знання, компетентність, професіоналізм (О. Романовський, Л. Козачок, О. Федоров та ін.).

Зарубіжними дослідниками формування підприємницької компетентності педагогів визначається як: пріоритетний курс сучасної професійно-педагогічної підготовки нового покоління фахівців освітньої галузі (Solomon, 2007), (Gartner, 2008), (Neck and Greene, 2011), (Gibb, 2011), (Ndou, 2021), засіб активізації підприємницького потенціалу педагогів у професійній діяльності (Banha, 2022), (Акрап, 2021), (Huang, 2020), (Colombelli, 2022), можливість швидкої адаптації в умовах різного роду глобальних викликів і загроз (Gibb, 2011), (Ndou, 2021) та ін. Актуальні наукові розвідки щодо сутності та складових підприємницької компетентності педагога стали предметом наукових пошуків також і українських науковців: Г. Ковтуна, О. Мартиненка, Л. Новікової, А. Бури, Т. Захарової, Г. Товканця, С. Хоменка, Н. Пасічника, І. Майструка та ін.

Незважаючи на значний інтерес дослідників до теми формування та розвитку підприємницької компетентності фахівців різних галузей і здобувачів різних рівнів освіти, можна засвідчити відсутність фундаментальних досліджень, у яких було б цілісно обґрунтовано теоретичні та практичні засади формування підприємницької компетентності у магістрантів педагогічних спеціальностей.

Однією із стратегічних цілей Стратегії розвитку освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022) визначено включення до освітніх стандартів підприємницької компетентності з урахуванням предметної області спеціальностей із залученням зацікавлених сторін та урахуванням потреб ринку праці та галузевого контексту (Стратегії розвитку освіти в Україні на 2022–2032 роки, 2022, с. 44). Відповідно концептуальні засади проблеми формування підприємницької компетентності у магістрантів педагогічних спеціальностей актуалізовано в Стандарті вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» для другого (магістерський) рівня (2021), у якому «підприємницький вимір»

педагогічної професії задекларований як запит на фахівця, що здатен розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук, освітнього менеджменту та освітньої практики; розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проекти у сфері освіти / педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм; захищати інтелектуальну власність, здійснювати комерціалізацію результатів науково-дослідницької та проєктної діяльності (Там само, с. 8).

Визначені законодавством стратегічні пріоритети професіоналізації магістрів з освітніх, педагогічних наук переконують у необхідності суттєвої корекції цільових і процесуальних характеристик у їх професійній підготовці, одним із найважливіших завдань якої є формування більш широкого спектру не тільки професійно-педагогічних здатностей, але й підприємницької компетентності, що забезпечить готовність магістрантів педагогічних спеціальностей до розширення поліфункціональності власної професійної діяльності та виступить як вагомий чинник підвищення їх конкурентоспроможності в умовах непередбачуваних змін.

Мета статті — висвітлити та проаналізувати окремі аспекти проблеми формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей та дослідити ставлення та загальні здатності здобувачів другого магістерського рівня освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» до підприємництва та підприємницької діяльності.

Методологія. Для досягнення мети дослідження використано комплекс дослідницьких методів, а саме: *теоретичних* — аналіз сучасних теоретичних праць та нормативної бази з обраної проблематики, систематизація, синтез, зіставлення, узагальнення; *системний* (виявлення загальних системних властивостей і якісних характеристик підприємницької компетентності її компонентів, які розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язку); *структурно-функціональний* (визначення сучасних соціально-економічних глобальних викликів, що провокують необхідність формування підприємницької компетентності магістрів педагогічних

спеціальностей); *порівняльно-зіставний* (виявлення чинників впливу, зіставлення загроз, що впливають на процес конкурентоспроможності педагога в умовах непередбачуваних змін); *емпіричних* — вивчення, опрацювання та аналіз статистичних даних для з'ясування ставлень до підприємництва та наявності загальних підприємницьких здатностей магістрантів педагогічних спеціальностей; *узагальнення* експериментальних даних з метою підвищення обґрунтованості висновків; метод *наочного відтворення* (графічний метод); *прогностичний* метод.

Результати дослідження. Проблема модернізації системи професійної освіти на засадах компетентнісного підходу є провідною як в українській сучасній педагогічній науці (Л. Антонюк, Л. Бондар, Н. Бібік, Л. Кондрашова, В. Луговий, О. Пометун, О. Савченко, Ю. Бойчук, О. Локшина, В. Лунячек, О. Овчарук, О. Демчук, А. Михайличенко, В. Свистун, В. Ягупов та ін.) так і у науковій спільноті зарубіжжя (R. Harris, H. Guthrie, V. Hobartta D. Lundberg), де компетентнісний підхід розглядається як засіб рішення проблем освіти та навчання у складному сучасному світі. Науковці зазначають, що високі запити та очікування суспільства щодо результатів упровадження компетентнісного підходу у вищу освіту, з одного боку, й теоретико-методологічні труднощі та практичні проблеми, з якими стикається реалізація загальної ідеї компетентнісного підходу на практиці — з іншого, актуалізують завдання дослідження процесів становлення й розвитку компетентнісної парадигми на міжнародному та національному освітньому ґрунті.

Враховуючи наукові доробки провідних зарубіжних і вітчизняних вчених та результати досліджень міжнародних організацій — Міжнародної комісії Ради Європи, Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти, Організації економічного співробітництва та розвитку та ін. — науковці проводять дослідження різних векторів компетентнісного підходу в освіті: розуміння професійної компетентності як складного багатовимірного феномену (Д. Астаф'єв, Н. Бібік, Б. Грудинін, С. Лейко, В. Лунячек, О. Савченко та ін.), розкриття її змісту (Ю. Бойчук, І. Галушак, В. Ягупов та ін.), моделювання процесу її формування (Т. Сорочан, О. Мартиненко, Л. Новікова, А. Бура, Т. Захаров, Г. Товканець та ін.), визначення основних видів компетентності (Ю. Бойчук, В. Ягупов та ін.), формування

різних видів компетентності в майбутніх фахівців (Т. Мацевко, В. Свистун, Т. Сорочан, Л. Троєльнікова та ін.).

У контексті аналізу порушеної проблеми варто звернутися до визначення змісту понять «професійна компетентність» та «професійна педагогічна компетентність».

За визначенням В. Ягупова, компетентність є відображенням «підготовленості (теоретичної і практичної), виявом здатності (інтелектуальною, діяльнісною та особистісною), а також наявністю позитивних ставлень і сформованих якостей особи (професійних, особистісних, психологічних тощо) щодо певного виду діяльності» (Ягупов, 2012). Науковці А. Касич, Г. Товканець, С. Хоменко, Н. Пасічник, В. Ягупов та ін. дотримуються думки, що компетентна в конкретній галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, які дозволяють їй обґрунтовано міркувати про цю галузь й ефективно діяти в ній. Узагальнення наявних на сьогодні точок зору свідчить, що загальним у численних трактуваннях наведеного терміна є тісний зв'язок із професійними знаннями, вміннями та навичками, властивостями фахівця як суб'єкта професійної діяльності.

Досліджуючи сутність поняття «професійна компетентність педагога», І. Драч вказав на сутнісні її характеристики.

1. Професійна компетентність педагога відображає його здатність успішно виконувати функції та діяти в різноманітних ситуаціях, що виникають у процесі професійної діяльності.

2. Професійна компетентність педагога формується та виявляється в процесі педагогічної діяльності.

3. Професійна компетентність педагога передбачає оволодіння професійними компетенціями, закріпленими у вимогах до педагогічної діяльності.

4. Рівень професійної компетентності педагога залежить від широти форматів контекстів, у яких він може вирішувати професійні завдання.

5. Професійна компетентність педагога виступає засобом реалізації особистісних його смислів і характеризує його готовність і здатність до саморозвитку в умовах постійних змін, що відбуваються в суспільстві (Драч, 2012, с. 11).

Отже, поняття «професійна педагогічна компетентність» ми визначаємо як складну інтегративну якість особистості педагога, що включає його ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння і навички та особистісні якості, готовність і спроможність реалізувати свій потенціал для успішної, творчої продуктивної діяльності шляхом професійного й особистісного самовдосконалення.

А. Касич підкреслює, що не всі компетентності, яких вимагають від фахівців роботодавці, можуть бути чітко прописані та формуються системою освіти. Дослідник зазначає, що визначення переліку необхідних компетентностей повинно відбуватись на основі співпраці освітніх закладів та реального сектора галузі, водночас сам здобувач освіти має бути зацікавленим в отриманні системних компетентностей, об'єктивна оцінка яких відбувається при працевлаштуванні» (Касич, 2018).

Н. Шалашна зазначає, що результатом перебудови освітнього середовища вищої школи має стати забезпечення здатності здобувачів освіти у майбутньому самостійно вирішувати проблеми в будь-яких сферах професійної діяльності, зокрема фахові компетентності, які потрібно формувати у педагогів це: стійка установка на креативне вирішення всього спектру проблем поля майбутньої професійної діяльності, здатність до постійного оновлення та критичної переоцінки необхідних для цього знань і навичок, здатність генерувати творчі ідеї, використовуючи всі можливості та перетворюючи їх у цінності для інших, здатність реагувати на умови, що виникають в процесі діяльності, здатність бути мобільним і підприємливим (Шалашна, 2018).

У «Рекомендаціях щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя» підприємливість визначається і обґрунтовується як наскрізна ключова компетентність, необхідна кожному громадянину для самореалізації та розвитку, активної громадянської позиції, суспільної інтеграції та зайнятості у суспільстві, що ґрунтується на знаннях (European Parliament and the Council, 2018 p.).

Підприємництво є універсальним та мультифункціональним стосовно сфер діяльності: будь-яка особа може виходити з ідей та можливостей з метою генерування цінності для інших у будь-якій сфері діяльності та будь-якому можливому ціннісному

ланцюжку. Відповідно всі види підприємництва передбачають створення цінності у приватному, публічному та інших секторах і будь-якому гібридному поєднанні. Науковці та практики пов'язують підприємництво з тим, як індивідум або група людей (організація) створюють і втілюють нові ідеї та методи діяльності (роботи), реагують на умови, що виникають в процесі діяльності, і таким чином призводять до змін, що характеризуються певною мірою невизначеністю, непевністю та складністю (Welsch H., 2004; Schweikart L.; Doti L., 2010; Reynolds P., 2007).

Аналізуючи завдання освіти щодо професійної підготовки сучасної молоді, зарубіжні науковці приходять до висновку, що вже в школі необхідно поглиблювати початкові знання з підприємництва, ретельно продовжувати у вищому навчальному закладі, а потім — протягом усього життя на робочому місці. Дослідники вважають, що впровадження в освітній процес навчальних програм з підприємництва забезпечить у здобувачів освіти: розвиток здатності реалізувати себе у підприємницькому векторі професійної діяльності; формування системи знань, методів та інноваційних форм презентації власних інноваційних винаходів і продуктів діяльності; формування підприємницького стилю діяльності та розвиток підприємливості як риси характеру; формування підприємницького світогляду (Lv, 2021).

У сучасному мінливому світі будь-яка діяльність, зокрема і педагогічна, як об'єкт не є сталою, вона постійно змінюється під впливом глобальних соціально-економічних тенденцій, інноваційних практик та потреб, змінюється і та частина матеріального і духовного світу, яка включається у сферу діяльності суспільства і тим самим стає об'єктом інтересів суб'єкта. Відповідно формування в магістрантів педагогічних спеціальностей активного професійного, творчого ставлення до підприємницької діяльності продиктоване самим часом.

Підприємницька компетентність трактується як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя; як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати і організовувати підприємницьку діяльність (EntreComp: at work, 2020).

Аналізуючи доробки вітчизняних та іноземних вчених щодо формування підприємницької компетентності, науковці зазначають, що це складний, суперечливий, різнорівневий процес, який передбачає опанування особистістю підприємницьких знань, становлення підприємницької поведінки за умови відповідного формування свідомості (Проценко, 2013); сукупність якостей та знань, що допомагають особистості успішно й ефективно вирішувати бізнес-завдання та досягати високих результатів в підприємницькій діяльності (Прищепа, 2016).

Підприємницьку компетентність можна трактувати як здатність особи співвідносити власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими і природними ресурсами й інтересами інших людей та суспільства; бути готовим активно діяти, організовуючи власну трудову діяльність і працю колективу; своєчасно адаптуватись до нових потреб ринку праці, оцінюючи власні особистісні та професійні можливості й здібності; ухвалювати економічно обґрунтовані рішення, складати й реалізовувати плани діяльності, презентувати інформацію про її результати.

На основі результатів наукових пошуків нами з'ясовано, що підприємницька компетентність магістрантів педагогічних спеціальностей є складовою професійної компетентності, і це забезпечує спрямованість їх діяльності на досягнення успіху у подальшому самостійному здійсненні професійної діяльності у сфері підприємництва.

Відповідно поняття *«підприємницька компетентність магістра з освітніх, педагогічних наук»* ми визначаємо як рівень його здатності як педагога до саморозвитку й самореалізації в умовах невизначеності суспільно-політичних, економічних і культурних змін; як професійно-вмотивовану здатність продукувати ідеї, здійснювати пошук ресурсів і можливостей для вирішення професійних проблем, створювати на основі сформованої системи духовно-моральних орієнтирів та набутих фахових знань і вмінь культурні, соціальні й економічні цінності та реалізувати їх у нових формах і форматах.

Саме тому ми вважаємо, що формування підприємницької компетентності магістрів з освітніх, педагогічних наук зорієнтоване на вирішення актуальних завдань

підвищення якості їх професійної підготовки шляхом включення змістових елементів підприємництва, спрямованих на формування не тільки світоглядно-професійних, але й підприємницьких якостей, необхідних для самореалізації в сучасних економічних реаліях, здійснення інновацій в умовах невизначеності умов, вимог, ризиків внутрішнього й зовнішнього середовища.

Нормативно-правовим базисом розвитку підприємництва в Україні є: Закони України «Про підприємництво» (1991), «Про державну реєстрацію юридичних, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (ред. 2023 р.), «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» (2018), Національна економічна стратегія до 2030 року (2021), проект Закону «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» (2023) та ін. У вищезазначених нормативних документах окреслено загальні правові, соціальні та економічні основи здійснення підприємництва громадянами та юридичними особами на території нашої країни, встановлено гарантії свободи підприємницької діяльності та її підтримки державними органами. У положеннях розділу I ст. 1 Закону «Про підприємництво» (1991) розкрито сутність поняття «підприємництво». Його визначають як безпосередню самостійну, систематичну, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством (Закон України «Про підприємництво», 1991, с. 3).

Вивчення досвіду побудови професійної кар'єри та характеру економічної активності сучасних педагогів дозволило нам виявити суттєву відмінність у способах і результатах підприємництва в освітній сфері та поза її межами, що спричинена низкою факторів: педагогічна спеціалізація, ставлення до підприємництва, найближче оточення, домінуючі мотивації фахової діяльності, особистісні характеристики, умови побуту.

Серед характерних рис підприємницької діяльності у сфері надання освітніх послуг визначено такі: орієнтація на ринок праці та запити споживачів; розширення можливостей вибору варіантів освіти для споживача; варіативність навчальних програм та освітніх курсів; індивідуальний підхід; підвищення співпраці між освітою та підприємцями; можливість функціонування у дистанційній формі (дистанційне навчання, онлайн-освіта); високі вимоги до якості послуги тощо.

Серед основних видів економічної діяльності, які можуть здійснювати випускники ЗВО спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», нами визначено такі: професійна педагогічна діяльність; створення та реалізація нових комерційних форм і форматів освіти; створення та забезпечення функціонування приватних комерційних освітніх корпорацій; створення і реалізація сучасних освітніх продуктів (дистанційної та змішаної освіти) з метою отримання прибутку; надання послуг зі створення і функціонування сучасних освітніх кластерів; участь у освітніх грантах; створення комплексних вертикальних підприємств, які надають освітні послуги на комерційній основі; надання освітніх послуг для сучасних освітніх платформ (Prometheus, EdEra, ВUМonline, Wisecow та ін.); надання послуг з онлайн-навчання у найрізноманітніших галузях та сферах: від вивчення основ робототехніки та програмування до курсів особистісного розвитку та ін.; ведення онлайн-вебінарів та майстер-класів; створення та реалізація авторських курсів з метою залучення клієнтів до платних послуг, що надаються ресурсом чи платформою.

Сформованість підприємницької компетентності магістрів з освітніх, педагогічних наук перш за все виявляється через їх здатність генерувати творчі ідеї, використовуючи всі можливості та перетворюючи їх у цінності для інших. Підприємницька компетентність педагога базується на творчості, критичному мисленні та нестандартному вирішенні проблем, і виявляється в ініціативності, наполегливості, умінні співпрацювати, планувати та управляти проектами, які мають культурну, соціальну та комерційну цінність. Це у свою чергу актуалізує проблему усвідомлення майбутніми педагогами явища «підприємництво» як суспільної потреби, а знання засад підприємницької діяльності — як самоцінність. Щоб цей процес відбувся, здобувач освіти спочатку має пізнати, що таке підприємницька

діяльність, вивчити усі її нюанси та переваги та виступити в ролі підприємця, лише тоді виникне усвідомлення сутності та поліфункціональності професійної самореалізації у підприємницькому вимірі.

У нашому дослідженні ми поставили за мету дослідити ставлення та наявність загальних здатностей до підприємництва та підприємницької діяльності магістрантів педагогічних спеціальностей.

В основу побудови діагностики було покладено феномен оцінки як здатність суб'єкта визначити цінність тих або інших ідей, положень.

Респондентами діагностики було визначено здобувачів другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Освітньо-професійної програми «Корпоративна освіта та розвиток персоналу» та Освітньо-професійної програми «Освітній дизайн та коучинг в освіті дорослих», що здобувають освіту у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

В основу діагностики було покладено вивчення та аналіз ставлень здобувачів щодо розуміння ними сутності підприємництва та особливостей підприємницької діяльності, що є важливим індикатором наявності якостей для занять підприємницькою діяльністю та дає змогу встановити відповідні кореляційні зв'язки між результатами діагностичних вимірювань.

Опитування респондентів показало, що заняття підприємницькою діяльністю серед опитуваних визначається як: один із способів виживання (33,5 %), самостійна незалежна робота (25,9 %), власна самореалізація та прояв творчості (22,0 %), отримання прибутку (18,5 %). Такі результати анкетування налаштовують на роздуми: «Чи не проглядається кореляція між ставленням здобувачів освіти до заняття підприємницькою діяльністю із сучасним станом економіки країни? Якщо це так, то які ролі в цій ситуації відіграють освіта в цілому і педагогічна освіта зокрема?».

На запитання «Які якості, на вашу думку, потрібні сучасному педагогу, щоб бути конкурентоспроможним в мінливому світі?» 86 % опитаних вказали на здатність навчатися протягом життя; 75 % — здатність адаптуватися до непередбачуваних умов; 52 % — лідерські якості; 41 % — здатність створювати соціальні, культурні чи

економічні цінності; 23 % — здатність нестандартного вирішення складних проблем; 44 % — активність; 32 % — ініціативність; 11 % — оптимізм; 53 % — віра в себе; 43 % — здатність до комунікації; 21 % — готовність до ризику.

На запитання «Чи вважаєте ви, що педагогічна підготовка у ЗВО має включати елементи підприємницької освіти?» 68 % опитаних відповіли «так»; 32 % — «можливо». На питання «Чи цікавить вас участь у сучасних комерційних освітніх проєктах?» 97 % опитаних відповіли «так»; 3 % — «можливо». На питання «Чи знайомі ви з новими комерційними формами і форматами освіти?» 58 % досліджуваних відповіли «так»; 42 % — «поверхнево». «Чи хотіли ви надавати освітні послуги на комерційній основі?»: 77 % — так; 33 % — можливо. На питання «Чого, на вашу думку, вам бракує для надання освітніх послуг на комерційній основі?» 41 % респондентів відповіли, що не мають знань щодо правого ведення економічної діяльності; 21 % — що не мають навичок комерційної реалізації освітніх продуктів; 11 % — що не мають впевненості, що створений ними освітній продукт має комерційну цінність; 27 % — сумніваються щодо наявності здібностей ведення підприємницької діяльності.

Як показало опитування, бажання займатися підприємництвом у частини опитаних магістрантів є, але для того щоб виникло усвідомлення власної спроможності щодо цієї діяльності, потрібно виявити наявність загальних здатностей до неї. Для досягнення цієї мети нами було використано тест на визначення загальних здібностей до підприємництва (GET TEST) у обох груп респондентів.

Для статистичного аналізу отриманих даних використовувались методи математичної статистики: описова статистика, кореляційний, регресійний, порівняння групових середніх за t-критерієм Стьюдента для незалежних вибірок.

Отримані результати щодо наявності загальних здібностей до підприємництва серед здобувачів другого магістерського рівня освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Освітньо-професійної програми «Корпоративна освіта та розвиток персоналу» та Освітньо-професійної програми «Освітній дизайн та коучинг в освіті дорослих» наведені на *рис. 1*.

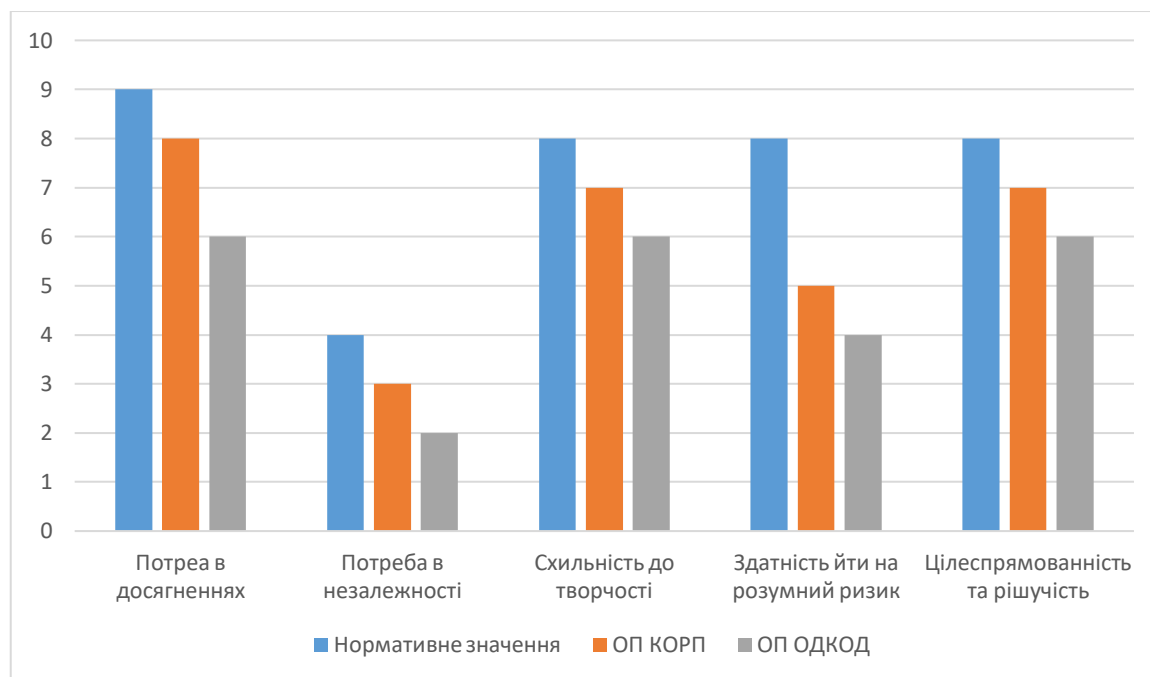

Рис. 1. Середні значення підприємницьких здібностей GET TEST

За даними рис. 1, бачимо, що у здобувачів освіти, що навчаються на Освітньо-професійній програмі «Корпоративна освіта та розвиток персоналу» порівняно зі здобувачами освіти, що навчаються на Освітньо-професійній програмі «Освітній дизайн та коучинг в освіті дорослих», більш вираженими є такі характеристики, як потреба в досягненнях, цілеспрямованість та рішучість, потреба в незалежності. Достовірні відмінності за допомогою t-критерію рівності середніх для незалежних вибірок було виявлено за трьома характеристиками: схильність до творчості, вміння йти на розумний ризик та цілеспрямованість.

Це можна пояснити тим, що освітньо-професійна програма «Корпоративна освіта та розвиток персоналу» включає в себе елементи підприємницької освіти, що відображені у змісті таких навчальних дисциплін, як «Лідерство в освіті», «Менеджмент персоналу», «Організаційна психологія та психологія праці», «Соціологія освітніх потреб», «Моніторинг освітніх потреб корпорації» та ін. Водночас практико-орієнтований зміст освітньо-професійної програми «Корпоративна освіта та розвиток персоналу» передбачає економічні складові, що сприяють становленню сучасного викладача з корпоративного навчання не тільки як педагога, а й як підприємця.

В цілому результати анкетування та тестування засвідчили позитивне ставлення магістрантів педагогічних спеціальностей до підприємництва, але вони не досить чітко уявляють його сутнісний зміст і власні можливості. Відповідно постає питання: «Яким чином можуть пізнати підприємницьку діяльність у всіх її аспектах магістранти педагогічних спеціальностей?».

Можна припустити, що підприємницьку діяльність як об'єкт пізнання магістранти педагогічних спеціальностей можуть пізнати через спостереження за підприємницькою діяльністю своїх близьких, а оскільки на сьогодні кількість працюючих підприємств в Україні в умовах воєнного стану досить незначна, то об'єктів пізнання є досить мало. У цьому випадку провідну роль у цьому процесі має відігравати освіта, зокрема вища, спрямована державою на заохочення громадян до підприємництва. А отже, заклади вищої освіти повинні формувати готовність до підприємництва в реальних соціально-економічних умовах країни, мотивуючи магістрантів педагогічних спеціальностей на професійну самореалізацію, зокрема у підприємницькому векторі педагогічної діяльності.

Реалізація цього складного завдання можлива завдяки впровадженню у процес професійної підготовки магістрантів педагогічних спеціальностей:

- сучасних, креативних, унікальних програм навчання підприємству, зорієнтованих на ознайомлення здобувачів освіти з перевагами, видами, формами та методами вільного підприємництва в умовах демократичного законодавства і ринкової економіки;

- залучення успішних у підприємницькому плані представників сфери освіти, бізнесу і роботодавців, що забезпечить здобуття у магістрантів педагогічних спеціальностей знань, вмінь і навичок з підприємництва, що базуються на розумінні ділового світу та зорієнтовані на практичну спрямованість і досягнення конкретних комерційних результатів на підставі інноваційних та креативних рішень у процесі професійної діяльності;

- впровадження елементів підприємницької освіти у змістові модулі навчальних дисциплін професійного спрямування забезпечить: мотивацію магістрів з освітніх, педагогічних наук до створення і реалізації нових комерційних форм,

форматів освіти, сучасних освітніх продуктів з метою отримання прибутку; готовність надання освітніх послуг на комерційній основі; готовність створювати, розробляти, презентувати та впроваджувати сучасний освітній контент на умовах оплати; здатність творчо підходити до розв'язання задач і вирішення проблем, що виникають під час професійної діяльності; готовність використовувати сприятливу нагоду та можливості для втілення творчих ідей; готовність брати на себе відповідальність за результати справи; реагувати на умови, що склалися, та бути конкурентоспроможним у сфері освіти в умовах невизначеності впродовж життя.

Висновки

Висвітлення окремих аспектів проблеми формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей засвідчило, що означена проблема є одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної науки і практики, вирішення якої забезпечить поліфункціональність професійної самореалізації педагогів у підприємницькому вимірі. Підприємницька компетентність магістра з освітніх, педагогічних наук визначається як рівень здатності його як педагога до саморозвитку й самореалізації в умовах невизначеності суспільно-політичних, економічних і культурних змін та виявляється як професійно-вмотивована здатність продукувати ідеї, здійснювати пошук ресурсів і можливостей для вирішення професійних проблем, створювати на основі сформованої системи духовно-моральних орієнтирів та набутих фахових знань і вмінь культурні, соціальні й економічні цінності та реалізувати їх у нових формах і форматах. Визначено та охарактеризовано специфічні ознаки підприємницької діяльності у сфері надання освітніх послуг та визначено основні види економічної діяльності, які можуть здійснювати педагоги.

Результати проведеного дослідження підтверджують позитивне ставлення здобувачів освіти до підприємництва та засвідчили необхідність формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей.

Впровадження в освітній процес професійної підготовки магістрантів педагогічних спеціальностей інноваційних навчальних програм з підприємництва

забезпечить: креативне ставлення до професійної самореалізації у нових формах; розвиток здатності створювати соціальні, культурні, економічні цінності; формування системи знань, методів та інноваційних форм презентації власних інноваційних винаходів і продуктів діяльності; формування підприємницького світогляду, підприємницького стилю діяльності, розвиток підприємливості як риси характеру та формування підприємницької компетентності, що значно підвищить їх конкурентоспроможність як фахівців в умовах непередбачуваних змін.

Перспективи подальших досліджень передбачають дослідження та аналіз зарубіжного досвіду реалізації освітніх програм з формування підприємницької компетентності здобувачів освіти.

Список використаних джерел

- Алькема В. Г. Концептуальні засади підготовки фахівців для комплексного вирішення завдань євроінтеграції. *Вчені записки Університету економіки та права «КРОК»*. 2009. Вип. 13. С. 122–178.
- Баніт О. В. Бізнес-освіта в системі професійного розвитку топ-менеджерів міжнародних організацій. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. Вип. 1(14). С. 180–189.
- Вагонова О. Г. Бізнес-освіта як чинник імплементації економіки знань. *Економічний вісник*. 2017. Вип. 3. С. 142–154.
- Драч І. І. Основні підходи до визначення професійної компетентності педагога. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 32. С. 9–14.
- Семів Л. К. Вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 15–25.
- Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Видання офіційне. МОН України. Київ, 2021. С. 14.
- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
- Закон України «Про підприємництво». 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

- Касич А. О. Компетентнісний підхід як основа підготовки конкурентоспроможних фахівців зі спеціальності «Менеджмент». *Ефективна економіка*. № 7. 2018. С. 31–42.
- Шалашна Н. Формування ключових компетентностей під час викладання історії України у вищій школі. *Молодий вчений*. Вип. 8(60). 2018. С. 328–332.
- Коломієць В. М. Вибір стратегії розвитку конкурентоспроможності персоналу підприємства. *Економіка та держава*. 2008. № 6. С. 54–56.
- Романовський О.О. Завдання гуманітарної освіти з підготовки громадян України до самостійної підприємницької діяльності. *Гуманітарна освіта: збірник наукових праць АПН України і Гуманітарного ін-ту*. 2009. Вип. 1. С. 135–144.
- Семикіна М. В. Конкурентоспроможність у сфері праці: сутність та методологія визначення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2009. Вип. 15. С. 11–20.
- Стратегія розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
- Тригубенко М. О. Бізнес-освіта як соціальний феномен сучасності та фактор підприємницького успіху. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 205. С. 125–128.
- Ягупов В. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів: поняття, зміст і структура. *Професійна педагогіка*. 2012. № 3. С. 75–81.
- Becker G. (1964). Human Capital. New York, NY: National Bureau of Economic Research. 1964. URL: <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-first-edition>
- Cobern W. The Lifelong Learning of Science. *International Journal on Lifelong Education and Leadership*. 2015. № 1 (1). P. 1–10. URL: https://www.researchgate.net/publication/321256598_The_Lifelong_Learning_of_Science
- Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning (Text with EEA relevance). (2018/C 189/01). URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_en
- Cheng B., Cham T., Dent M., Lee T. (2020). Service Innovation: Building a sustainable competitive advantage in higher education. *International Journal of Services, Economics and Management*. 2020. № 10. P. 289–309. DOI: <https://doi.org/10.1504/IJSEM.2019.105014>
- EntreComp: Framework of Entrepreneurial Competence. 2016. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&langId=en>
- EntreComp: at Work. 2020. URL: https://entre-comp.eu/read_news.php?id_news=7&lang=EN&activo=
- Giussani L. The Risk of Education: Discovering Our Ultimate Destiny. Montreal: McGill-Queen's Press-MQUP, 2019. 99 p.
- Honingh M., Bondarouk E., Brandsen T. Co-Production in Primary Schools: A systematic literature review. *International Review of Administrative Sciences*. 2020. № 86. P. 222–239. DOI: <https://doi.org/10.1177/002085231876914>

- Lambriex-Schmitz P., Van der Klink M., Beusaert S., Bijker M., Seger M. (2020). When Innovation in Education Works: Stimulating teachers' innovative work behaviour. *International Journal of Training and Development*. 2020. № 24. P. 118–134. DOI: <https://doi.org/10.1111/ijtd.12175>
- Lv Y., Chen Y., Sha Y., Wang J., An L., Chen T., Huang X., Huang Y., Huang L. How Entrepreneurship Education at Universities Influences Entrepreneurial Intention: Mediating Effect Based on Entrepreneurial Competence. *Front. Psychol.* 2021. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.655868/full>
- Pappas C. The Adult Learning Theory – Andragogy. 2013. URL: <http://elearningindustry.com/the-adult-learning-theory-andragogy-of-malcolm-knowles>
- Reynolds P. Entrepreneurship in the United States: The future is now. New York: Springer, 2017. P. 55.
- Porter M. The Competitive Advantage of Nations. New York: The Free Press, 1998.
- Rubalcaba L. Understanding Innovation in Education: A Service Co-Production Perspective. *Economies*. 2022. № 10 (5). DOI: <https://doi.org/10.3390/economies10050096>
- Schultz T. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961. № 51. P. 1–17.
- Schweikart L., Doti L. American Entrepreneur: The fascinating stories of the people who defined business in the United States. (2nd ed.). New York : American Management Association, 2010. 535 p.
- Welsch H. Entrepreneurship: The way ahead. New York: Routledge, 2004. 332 p.

References

- Alkema, V. H. (2009). Kontseptualni zasady pidhotovky fakhivtsiv dlia kompleksnoho vyrishennia zavdan yevrointehratsii [Conceptual Principles of Training Specialists for the Complex Solution of European Integration Tasks]. *Vcheni zapysky Universytetu ekonomiky ta prava «KROK»*, 13, pp. 122–178 [in Ukrainian].
- Banit, O. V. (2019). Biznes-osvita v systemi profesiinoho rozvytku top-menedzheriv mizhnarodnykh orhanizatsii [Business Education in the System of Professional Development of Top-Managers of International Organizations]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1(14), pp. 180–189 [in Ukrainian].
- Vahonova, O. H. (2017). Biznes-osvita yak chynnyk implementatsii ekonomiky znan [Business Education as a Factor in Implementation of Knowledge Economy]. *Ekonomichnyi visnyk*, 3, pp. 142–154 [in Ukrainian].
- Drach, I. I. (2012). Osnovni pidkhody do vyznachennya profesiynoyi kompetentnosti pedahoha [Basic Approaches to Determining the Professional Competence of a Teacher]. *Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Training: Methodology, theory, experience, problems*, 32, 9–14) [in Ukrainian].
- Semiv, L. K. (2009). Vplyv vyshchoi osvity na formuvannia liudskoho kapitalu v umovakh perekhodu do ekonomiky znan [The Influence of Higher Education on the Formation of

- Human Capital in the Conditions of the Transition to the Knowledge Economy]. *Rehionalna ekonomika*, №1, pp. 15–25 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh, fizychnykh osib-pidpriemtsiv ta hromadskykh formuvan» (2023). [Law of Ukraine “On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Organizations”]. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
- Law of Ukraine «Pro pidpriemnytstvo» (1991). “On Entrepreneurship”]. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
- Kasych, A. O. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova pidhotovky konkurentospromozhnykh fakhivtsiv zi spetsialnosti «Menedzhment» [Competency Approach as Fundamentals of Training of Competitive Experts on a Speciality "Management"]. *Efektivna ekonomika*, №7, pp.31–42 [in Ukrainian].
- Shalashna, N., & Klimenko, D. (2018). Formuvannia kluchovykh kompetentnostei pid chas vykladannia istorii Ukrainy u vyshchii shkoli [Formation of Key Competencies in Teaching Ukrainian History in Higher Education]. *Molodyi vchenyi*, 8 (60), P. 328–332 [in Ukrainian].
- Kolomiets, V. M. (2008). Vybir stratehii rozvytku konkurentospromozhnosti personalu pidpriemstva [Choosing a Strategy for Developing the Competitiveness of the Company's Personnel]. *Ekonomika ta derzhava*, № 6, pp. 54–56 [in Ukrainian].
- Romanovskyi, O. O. (2000). Zavdannya humanitarnoi osvity z pidhotovky hromadian Ukrainy do samostiinoi pidpriemnytskoi diialnosti [The Task of Humanitarian Education to Prepare Citizens of Ukraine for Independent Entrepreneurial Activity]. *Humanitarna osvita: zbirnyk naukovykh prats APN Ukrainy i Humanitarnoho in-tu*, 1, Kyiv-Kherson: Ailant, pp.135–144 [in Ukrainian].
- Semykina, M. V. (2009). Konkurentospromozhnist u sferi pratsi: sutnist ta metodolohiia vyznachennia [Competitiveness in the Field of Labour: The essence and methodology of definition]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, 15, pp. 11–20 [in Ukrainian].
- Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy na 2021–2031 roky. (2020). [Strategy for the Development of Higher Education of Ukraine in 2021–2031]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian].
- Tryhubenko, M. O. (2011). Biznes-osvita yak sotsialnyi fenomen suchasnosti ta faktor pidpriemnytskoho uspikhu [Business Education as a Modern Social Phenomenon and a Factor of Entrepreneurial Success]. *Kultura narodiv Prychornomia*, № 205, pp. 125–128 [in Ukrainian].
- Yahupov V. (2012). Informatsiino-analitychna kompetentnist kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv: poniattia, zmist i struktura [Informational and Analytical Competence of Managers of Vocational and Technical Education Institutions: Concept, content and structure]. *Profesiina pedahohika*, 3, pp. 75–81 [in Ukrainian].
- Becker, G. (1964). Human Capital. New York, NY: *National Bureau of Economic Research*

- <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-first-edition> [in English].
- Cobern, W. (2015). The Lifelong Learning of Science. *International Journal on Lifelong Education and Leadership*, 1 (1), pp. 1–10 [in English].
- https://www.researchgate.net/publication/321256598_The_Lifelong_Learning_of_Science
- Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01) https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_en [in English].
- Cheng, B., Cham, T., Dent, M., & Lee, T. (2020). Service Innovation: Building a sustainable competitive advantage in higher education. *International Journal of Services, Economics and Management*, 10, pp. 289–309 <https://doi.org/10.1504/IJSEM.2019.105014> [in English].
- EntreComp: Framework of Entrepreneurial Competence. (2016.) [in English]. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&langId=en>
- EntreComp: at Work. (2020). https://entre-comp.eu/read_news.php?id_news=7&lang=EN&activo= [in English].
- Giussani, L. (2019). *The Risk of Education: Discovering Our Ultimate Destiny*. Montreal: McGill-Queen's Press-MQUP, 99 p. [in English].
- Honingh, M., Bondarouk, E., & Brandsen, T. (2020). Co-Production in Primary Schools: A systematic literature review. *International Review of Administrative Sciences*, 86, pp. 222–239 [in English]. DOI: <https://doi.org/10.1177/002085231876914>
- Lambriex-Schmitz, P., Van der Klink, M., Beusaert, S., Bijker, M., & Seger, M. (2020). When Innovation in Education Works: Stimulating teachers' innovative work behaviour. *International Journal of Training and Development*, 24, pp. 118–134 DOI: <https://doi.org/10.1111/ijtd.12175> [in English].
- Lv, Y., Chen Y., Sha, Y., Wang, J., An, L., Chen, T., Huang, X., Huang, Y., & Huang, L. (2021). How Entrepreneurship Education at Universities Influences Entrepreneurial Intention: Mediating Effect Based on Entrepreneurial Competence. *Front. Psychol.* [in English]. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.655868/full>
- Pappas, C. (2013). The Adult Learning Theory – Andragogy. <http://elearningindustry.com/the-adult-learning-theory-andragogy-of-malcolm-knowles> [in English].
- Reynolds, P. (2007). *Entrepreneurship in the United States: The future is now*. New York: Springer, 55 p. (in English).
- Porter, M. (1998). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: *The Free Press* [in English].
- Rubalcaba, L. (2022). Understanding Innovation in Education: A Service Co-Production Perspective. *Economies*, 2022, 10 (5). DOI: <https://doi.org/10.3390/economies10050096> [in English].
- Schultz, T. (1961). Investment in Human Capital. *The American Economic Review*, 51, 1–17 [in English].
- Schweikart, L., & Doti, L. (2010). *American Entrepreneur: The fascinating stories of the people who defined business in the United States* (2nd ed.), New York: *American Management Association*, 535 p. [in English].

Welsch, H.(2004). Entrepreneurship: The way ahead. *New York: Routledge*, 2004, 332 p. [in English].

Olena Tadeush

 <https://orcid.org/0000-0002-6373-4891>

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences,

Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 I. Shamo Blvd, 02000, Kyiv, Ukraine,

 o.tadeush@kubg.edu.ua

Formation of Entrepreneurial Competence of Master's Students in Pedagogical Specialties as an Important Factor in increasing their competitiveness in conditions of Constant Changes

Abstract. *The article highlights certain aspects of the problem of forming the entrepreneurial competence of master's students in pedagogical specialties, which acts as an important factor in increasing their competitiveness in the conditions of constant changes. It is noted that the entrepreneurial competence of master's students in pedagogical specialties is a component of professional competence, which determines the level of their ability as teachers to self-development and self-realization in conditions of uncertainty of socio-political, economic and cultural changes; and is manifested as a professionally motivated ability to produce ideas, search for resources and opportunities for solving professional problems, create cultural, social and economic values based on the formed system of spiritual and moral guidelines and acquired professional knowledge and skills and implement them in new forms and formats.*

The special features of entrepreneurial activity in the field of providing educational services are characterised and the main types of economic activity that can be used by teachers are defined.

The obtained results of this research emphasize the need for the formation of entrepreneurial competence of master's students in pedagogical specialties.

The author concludes that the introduction of innovative educational programs on entrepreneurship into the educational process of professional training of master's students in pedagogical specialties will provide: a creative attitude to professional self-realization in new forms; development of the ability to create social, cultural, economic values; creation the system of knowledge, methods and innovative forms of presentation of own innovative inventions and activity products; formation of an entrepreneurial worldview, entrepreneurial style of activity, development of entrepreneurship as a character trait and formation of entrepreneurial competence, which will significantly increase their competitiveness as specialists in conditions of rapid changes.

Keywords: *competence, entrepreneurial competence, entrepreneurial competence of master's students in pedagogical specialties; competitiveness.*

Стаття надійшла до редакції: 09.04.2023

Прийнято до друку: 26.06.2023